

PRIKAZI KNJIGA I ČASOPISA

Pukovnik Ašar-Zams: OKARAKTERISATI NEPRIJATELJA¹⁾

Realno prikazivanje »neprijatelja« u taktičkim zadacima uslovljeno je, u prvom redu, podacima kojima raspolaže obavještajna služba i zahteva temeljito poznavanje ne samo čisto vojnih problema oružane sile eventualnog protivnika, nego i ekonomskih, društveno-političkih, geografskih, psiholoških i drugih faktora koji u njihovoj celokupnosti daju pečat i obeležje njegovoj naciji. Bez ovako širokog poznavanja eventualnog neprijatelja, nemoguće je sažveti se sa njegovom doktrinom i taktikom upotrebe jedinica na bojištu, kvalitetom, vojničkim vrlinama i borbenim duhom njegovog vojnika, što je neophodno da bi rad »neprijatelja« zaista dobio onakav ton i karakter koji bi odgovarao njegovim stvarnim borbenim dejstvima u slučaju rata.

Ne treba zaboraviti da primena novih borbenih sredstava povlači za sobom ne samo menjanje organizacione strukture oružanih snaga, već i samih načela vođenja rata i načina borbenih dejstava, zbog čega izučavanje eventualnog neprijatelja predstavlja neprekidan proces koji svaku obavještajnu službu obavezuje da uporno i sistematski prati sve promene kod njega. Blagovremeno saznati i reagovati na sve ove promene, kako bi se neprijatelj u svakom momentu mogao realno i svestrano okarakterisati, zatim prenošenje ovih obavještenja na sve starešine i na samu nastavu, predstavlja veoma složen i težak zadatak koji nije samo stvar obavještajne službe već i čitavog komandovanja. Od njegovog pravilnog rešavanja u najvećoj meri zavisi kako će se i koliko izbeći mnoga iznenađenja i neuspesi u ratu, koji bi inače bili neminovni.

*

Prema rečima pisca članka pod gornjim naslovom, u taktičkim zadacima koji su

rešavani u Francuskoj armiji u periodu pre Drugog svetskog rata, ustrojstvo »neprijatelja«, a pre svega njegovi borbeni postupci, veoma su se malo razlikovali od francuskih. Poučeni iskustvom rata, Francuzi danas ulažu napore da isprave ranije greške i uspeli su da u početnoj situaciji dobro okarakterišu, odnosno postave neprijatelja, ali se nedostatak još sastoji u tome što se dešava da se osobnosti i karakteristike neprijateljskog dejstva u toku *dinamike* sve više gube.

U svom izlaganju pisac polazi od postavke da je svako borbeno dejstvo neposredan ili posredan rezultat odluke komandanta, odnosno čitavog niza odluka donetih od strane komandovanja svih stepena. *Neposredan* rezultat je u slučaju kada je inicijativa na našoj strani. Izvršenje odluke nije skoro nikad potpuno, jer mogu doći do izražaja zemljišta, nepredviđeno reagovanje neprijatelja, nerazumevanje ili nedovoljna disciplina izvršilaca i nedostatak ljudstva i materijalnih sredstava. Do toga, u stvari, dolazi zato što su već u samom početku postojeće mogućnosti bile slabo procenjene, a borbeno dejstvo se ne odvija na osnovu procenjenih, nego stvarnih mogućnosti. Borbeno dejstvo je *posredan* rezultat odluke u onom slučaju kada je inicijativa u rukama neprijatelja, pri čemu on dejstvuje u situaciji za koju je naše komandovanje htelo da do nje dođe, ali koja je zbog raznih nepredviđenih okolnosti samo delimično ostvarena.

Prema tome, elemente određenog borbenog dejstva uvek sačinjavaju ostvarena situacija, stvarne mogućnosti, izbor između više mogućih varijanata, kao i posledice tog izbora, odnosno odluke. Svaki od ovih elemenata mora u sebi da sadrži obeležje armije koja se zamišlja u zadacima.

¹⁾ Colonel Achard-James: Characteriser l'ennemi, *Revue Militaire d'Information*, 10 oktobar 1953.

Stvarne mogućnosti, koje proističu iz određene situacije, zavise od zemljišta, neprijatelja, jačine upotrebljenih snaga i sredstava i njihove vrednosti. Prilikom ove procene treba voditi računa kako o ljudskim i materijalnim mogućnostima neprijatelja, tako i o njegovoj sposobnosti prilagodavanja raznim neočekivanim uslovima. *Ljudske mogućnosti* imaju prilično niske granice. Stepen napora koji se može zahtevati od ljudstva, dužinu maršruta i brzinu marša nije teško utvrditi. Ipak, ove granice nisu jednake za svaku trupu. Pisac navodi pobedu marokanskih Berbera nad Francuzima kod El Herija, u novembru 1914, koja je postignuta blagoda-reći izvanrednoj izdržljivosti na maršu, velikoj brzini pokreta, odnosno, s tim u vezi, vrlo brzim grupisanju snaga, na šta Francuzi nisu računali.

Mada udeo ljudskog napora u savremenom ratu pokazuje tendenciju smanjivanja, on u planini, šumi i pirinčanim poljima još uvek ima prvostepeni značaj. Obukom, vežbanjem i strogim početnim izborom vojnika, fizička spremnost trupe se povećava. Nemački ekspedicioni korpus u Severnoj Africi pruža pozitivan primer u tom smislu.

Naviknutost pojedinih naroda na život i rad u naročitim prilikama, kao što su šuma, planina, mulj pirinčanih polja, hladnoća i velika toplota, može na borbena dejstva ispoljiti uticaj od taktičkog, pa i strategijskog značaja. Može, naime, da utiče na izbor pravaca i na vreme početka dejstva. Šuma, naprimjer, nije predstavljala jednaku prepreku nemačkoj vojsci i francuskim severno-afričkim trupama, kao što zima ne predstavlja nepogodan vremenski period za sovjetsku vojsku. U ratu, stvarno, vrlo se često događa da zemljišni i vremenski uslovi ne utiču podjednako na obe ratujuće strane.

Što se tiče *materijalnih mogućnosti*, njih je lakše utvrditi; pogotovo tehničke karakteristike, kao što su oklopi, domet zrna, prečnik dejstva, brzina vozila i aviona itd., mogu se odgonetnuti u potpunosti. Posmatrajući stvar na ovaj način, pisac stoji na stanovištu da je određenu armiju utoliko lakše proceniti, ukoliko je ona više zasićena tehnikom.

Jedan od važnih elemenata prilikom utvrđivanja razlike između dve armije predstavlja odnos između udela ljudi i udela tehnike u njima.

Kada je taj odnos u obe armije približno jednak, onda su i njihove mogućnosti slične; ukoliko nije, to još ne znači da je preimućstvo na strani onog ko ima više tehnike. Zasićenost tehnikom povlači za sobom vezanost za puteve i baze, smanjivanje samostalnosti jedinica i gušenje gipkosti koja u određenim uslovima donosi preimućstvo armiji koja, inače, raspolaže slabijom tehnikom.

U zadacima treba obratiti pažnju na sposobnost »neprijatelja« da se prilagodi vođenju borbe u uslovima na koje nije naviknut. Ovo iz razloga što određena armija, koja je odlična pri izvesnim zemljišnim i klimatskim uslovima, može potpuno da podbaci u drukčijim uslovima, i obratno. Prenebregavajući ovo, nemačka vojska je za vreme prvih zimskih operacija 1941-1942 doživela veliko iznenađenje i gorko iskustvo, pošto je njena Vrhovna komanda očekivala potpuni zastoj operacija.

Pisac zatim prelazi na razmatranje donošenja odluke i ukazuje na to da situaciju treba postaviti tako da bude više mogućih rešenja. Izbor najboljeg rešenja, odnosno donošenje odluke, zavisi od primljenog zadatka, opšte situacije, neprijatelja, zemljišta i mnogih drugih faktora koji imaju relativno stalan karakter. Preovlađujući temperament eventualno neprijateljske zemlje, njen opšti, demografski, geografski i politički položaj, njene tradicije, političke težnje i međunarodne obaveze, čemu treba dodati njenu nacionalnu vojnu istoriju, — sve to utiče na stvaranje vojničkih tradicija, čiji su odraz ratna doktrina i vojna pravila.

Ratna doktrina i vojna pravila jesu faktori koji ispoljavaju relativno stalan uticaj na donošenje odluka. Tako je, naprimjer, nemačka vojska uvek pokušavala da primeni infiltraciju, dok se ona u francuskoj vojsci veoma retko koristila. Ili, Sovjetska armija je pridavala veći značaj dvojnomo obuhvatu nego frontalnom proboju.

U pojedinim doktrinama jasno je istaknut zadatak jedinica na bojištu. Pre 1940, u francuskoj vojsci je glavno bilo zauzimanje, ili držanje *zemljišta*. Međutim, po mišljenju pisca, za budućeg eventualnog protivnika Francuza, glavno će biti *uništenje neprijatelja*.

Doktrinu i pravila treba pažljivo analizirati i videti da li postoje postavke u pogledu pravaca, ciljeva, upotrebe sred-

stava i brzine dejstva. Francuska doktrina iz 1939 predviđala je da se najpre uspostavi dodir, zatim da se slabijim snagama ovlada jednim ograničenim ciljem, pa tek posle toga da se izvrši metodičan napad na uzastopne ciljeve. Potpuno suprotan karakter imala je nemačka doktrina, koja se sva sastojala u brzini, pokretu i smelosti.

Uticao određene doktrine, međutim, nije uvek isti i, pored ostalog, zavisi od discipline koja vlada u zemlji i vojsci, od inicijative, ili nasuprot tome, od pasivnosti na koju nailazi; najzad, od postojećih vojničkih i ratnih tradicija. U svakom slučaju, proučavanjem doktrine eventualnog neprijatelja ne može se dobiti tačan odgovor na pitanje koju bi varijantu rešenja »neprijatelj« usvojio, ali se mogu sagledati rešenja koja su verovatna. Zbog toga je korisno da se u zadatku ostavi sloboda u pogledu izvođenja jedne ili druge verovatne varijante. Takođe je poželjno da se često usvoji i ona varijanta koja je, naravno, u saglasnosti sa postojećim materijalnim mogućnostima, ali koja će ipak predstavljati potpuno iznenađenje za neprijatelja.

Taktika neprijatelja u pogledu upotrebe nižih jedinica obično se može upoznavati tek posle nekoliko meseci trajanja rata. Ukoliko, međutim, od poslednjeg ra-

ta nije prošlo mnogo vremena i kod neprijateljske vojske nisu vršene veće izmene u organizacionom i materijalno-tehničkom pogledu, može se računati s tim da i u taktici neće doći do značajnih promena.

Važno je učiti gledišta neprijatelja po pitanju načina upotrebe snage i sredstava. Značaj toga ilustruje primer Napoleona, koji je pobeđivao po snazi sebi ravne armije, ali koje su primenjivale zastarele načine vođenja borbe. Istoriski, bliži je primer sadejstva između tenkova i avijacije u nemačkoj vojsci iz 1940 godine, po čemu se ona tada razlikovala od svih ostalih armija.

Kod postavljanja zadataka naročito brižljivo treba obraditi osnovnu situaciju koja, s obzirom da od nje potiču sva kasnija dejstva i situacije, mora da bude prožeta duhom i doktrinom eventualnog neprijatelja.

Pisac zaključuje da, ukoliko se želi postići da u zadacima »neprijatelj« zaista bude realno postavljen, taj posao treba poveriti obaveštajnim oficirima. Njihovo učešće u tom radu obavezuje ih da temeljito poznaju eventualnog neprijatelja i da prate sve nastale promene, čime im se pruža mogućnost da se što bolje pripreme za dužnost koja ih očekuje u ratu.

R. M.

RUKOVODENJE I BORBA OKLOPNIH JEDINICA

U poznatom nemačkom vojnom časopisu *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, koji izlazi u Darmštatu, izašla su dva članka¹⁾ koji tretiraju problem rukovođenja i borbe oklopnih jedinica. S obzirom da su ovi članci interesantni i da njihovi autori po pojedinim pitanjima zauzimaju različito stanovište, smatramo da zaslužuju da budu prikazani.

U toku Drugog svetskog rata, po mišljenju pisca prvog članka, odlučujuću ulogu na bojištu odigrale su tenkovske i pešadijske motorizovane divizije. Osnovnu orobenu snagu tenkovske divizije činila je tenkovska brigada. Pridati tradicionalni rodovi vojske, kao što su peša-

dija, artiljerija i pioniri (istina motorizovani ali sa malim izuzecima neoklopljeni), imali su samo zadatak da tenkove raste-rete svih onih zadataka za koje — prema svojim odlikama — nisu pogodni i da tenkovskoj brigadi omoguću neprekidno kretanje. Srž snage motorizovane pešadijske divizije, koja je u toku rata postepeno prerasla u diviziju tenkovskih grenadira (*Panzergrenadierdivision*) predstavljala je motorizovana pešadija — ojačana uobičajenim teškim naoružanjem, artiljerijom, PT oruđima, a docnije još i jednim tenkovskim bataljonom. Ova divizija trebala je da ima ulogu prateće jedinice tenkovske divizije, s tim da preuzme na sebe sve one zadatke koji toj diviziji nisu odgovarali. Obe divizije bile su bogato snabdevene radiosredstvima i imale u svome sastavu sve potrebne jedinice za svoje samostalno snabdevanje; drugim rečima,

1) Von Weitershausen: Führung und Gefecht von Panzerverbänden, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, avgust 1953 i B. Müller — Hillebrand: Führung und Gefecht von Panzerverbänden. *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, septembar 1953.

bile su organizovane u smislu »klasičnih divizija« iz Prvog svetskog rata.

Cilj ovakve organizacije bio je da se održi ofanzivna moć čisto tenkovskih delova, jer tenkovi svoju punu efikasnost mogu izraziti jedino napadnim dejstvom, pa bilo da je u pitanju odbrana, otklanjanje, borbe za dobitak u vremenu i dr.

Ako se baci pogled na razvoj tenkovskih i motorizovanih jedinica u toku rata, nastavlja pisac, mogu se uočiti dve suprotne tendencije. Na jednoj strani, vršeno je objedinjavanje tenkovskih i motorizovanih divizija u oklopne korpuze, a na drugoj, deoba tenkovske divizije na borbenne grupe. Oba ova postupka pokazala su se na bojištu kao korisna. Ako se potraže razlozi za ovo, dolazi se do zaključka da oklopni korpus i oklopna armija imaju za cilj objedinjavanje udarne moći tenkovskih jedinica pod jedinstvenom komandom, radi izvršenja krupnih operativnih zadataka, što odgovara važnom načelu ratne veštine, da se u pravo vreme i na pravom mestu uvede masa svih raspoloživih borbenih sredstava.

Pisac svoje gledište potkrepljuje primerom sa Istočnog fronta iz 1945 godine, tj. iz godine nemačkih neuspeha. 24 nemački oklopni korpus, koji se sastojao od 16 i 17 tenkovske divizije i 20 divizije tenkovskih grenadira, dobio je zadatak da, u ulozi operativne rezerve 4 oklopne armije, u severozapadnom delu mostobrana kod Baranova, u dubini zaustavi sovjetski udar, a zatim da pređe u protivudar i uspostavi prednji kraj odbrane. 12 januara 1945 godine, Sovjeti su sa mostobrana kod Baranova prešli u ofanzivu. Dve sovjetske oklopne armije, sa ukupno šest oklopnih korpusa, od kojih je svaki ponaosob bio jači od nemačkog oklopnog korpusa, imale su zadatak da razviju uspeh u operativnoj dubini. Sovjetski napad je uspeo. Nemački oklopni korpus je prešao u protivudar protiv šestostruko nadmoćnijeg neprijatelja, uprkos tome što su na južnom otketu jaki delovi sovjetskih oklopnih snaga već bili prodrli u očekujuće rejone nemačkog oklopnog korpusa. U prostoru Kielce nemačke oklopne jedinice odolevale su nekoliko dana frontalnim napadima sovjetskih oklopnih snaga i omogućile izvlačenje ostataka otklanjajućih nemačkih pešadiskih divizija. No, nemački oklopni korpus bio je bespomoćan protiv širokih mogućnosti

obuhvatnog manevra sovjetskih oklopnih masa. Pošto je bila sazrela opasnost okruženja, nemački tenkovski delovi okrenuli su front i prešli u napad u pravcu severozapada, dok su zaštitu njihove pozadine preuzeli na sebe tenkovski grenadiri. Proboj tenkova je uspeo. Nemački oklopni korpus je posle toga otkupao 14 dana, u borbenom rasporedu nalik na neki »putujući kazan«, usput neprekidno suzbijajući manevre sovjetskih oklopnih armija koji su imali za cilj da ga okruže. Korpus je na kraju, kod Glogaua, bio prihvaćen od nemačkih jedinica koje su u međuvremenu stvorile nov front na reci Odri. Jedinštveno vođen i organski pravilno sastavljen, nemački oklopni korpus je uvek bio u stanju da svoju oklopnu udarnu moć ispolji na pravom mestu i u pravo vreme.

Borbenne grupe u tenkovskim divizijama, nastavlja dalje pisac, pojavile su se na Istočnom frontu u jesen 1941, kao posledica velikih gubitaka koje su pretrpele nemačke tenkovske divizije. Njihova jačina je zavisila od toga šta je od tih divizija bilo preostalo. Ove borbenne grupe su u kritičnim trenucima ukazivale podršku oslabljenim pešadiskim divizijama i postigle velike taktičke uspehe. Iako su ove grupe pretstavljale samo improvizaciju, ipak su svojim uspesima ukazale na pravilan put taktičke deobe tenkovskih divizija.

Kod deobe tenkovske divizije na borbenne grupe, nije više komandant divizije taj koji upotrebljava objedinjeno sva borbenna sredstva divizije da bi izvršio borbeni zadatak, već je to komandant borbenne grupe, kome se, zavisno od situacije i zadatka, stavlja na raspoloženje toliko sredstava da dobijeni zadatak može izvršiti samostalno. Upotreba tenkovske divizije, podeljene na tri borbenne grupe, ipak omogućava komandantu divizije jedinstveno rukovođenje bojem time što dejstvima borbenih grupa određuje takav redosled, da one ne mogu biti pojedinačno uvučene u borbu i počesno tučene. Mnogi napadi tenkovskih divizija u poslednjem ratu nisu uspevali zato što je, naprimer, jaka grupa tenkova, zbog brzog početnog uspeha, komandantu divizije izmakla iz ruku, da bi na kraju bez podrške ostalih rodova vojske i otklečena od snabdevanja podlegla, dok ostatak divizije, lišen svog najefikasnijeg borbenog sredstva, nije imao više snage da uspešno završi započetu operaciju. Napad tenkovske grupe pukovnika Pajpera, kod Malmedija, u Ardenskoj o-

fanzivi 1944, jeste najbolji primer za to. Posle velikog početnog uspeha, Pajper je sa svojim tenkovima odmakao daleko unapred, ali je na kraju, okružen sa svih strana, bio prinuđen da ih rasturi i da se pešiče priključi svojoj diviziji.

Gubici tenkovskih i pešadiskih motorizovanih divizija u ljudstvu i materijalu dovode uvek do toga da sačuvane pozadinske službe i jedinice za snabdevanje postanu preglomazne, usled čega opada borbena moć jedinice kao celine, jer između broja tenkova i vozila na točkovima više ne postoji harmoničan odnos. Da bi se ovaj odnos uravnotežio i da bi se tenkovska divizija rasteretila nepotrebnog balasta, bilo bi poželjno osloboditi je većeg dela jedinica za snabdevanje, a zadatka snabdevanja preneti na oklopni korpus, imajući u vidu da komandant tenkovske divizije svoje jedinice treba da vodi sa čela i unapred. Sve materijalne potrebe moraju zato da mu se doture, a ne da ih vuče za sobom.

U poslednjem ratu, ističe pisac, ispoljilo se da je unutar tenkovske divizije teško uskladiti i objediniti rad oklopljenih i neoklopljenih jedinica. Da bi se ovaj nedostatak otklonio, stvorena je prva nemačka tenkovska nastavna divizija (*Panzerlehrdivision*), koja je, pored tenkovske brigade, imala u svom sastavu i brigadu tenkovskih grenadira na oklopnim transporterima i laku artiljeriju — zštićenu oklopom. U ovakvoj oklopnoj diviziji može se po želji formirati borbeno grupa za kakav bilo borbeni zadatak, a mogu se i brzo objediniti dejstva pojedinih borbenih grupa za uskupno izvršenje borbenog zadatka divizije kao celine. No, pored ovih potpuno oklopljenih jedinica — predviđenih za izrazito ofanzivna dejstva — treba raspolagati i sa pokretljivijim divizijama tenkovskih grenadira, ili, kako ih danas treba nazivati, sa oklopnim pratećim divizijama (*Panzerbegleitdivision*) — slične formacije kao u drugoj polovini prošlog svetskog rata, osim sa nešto više tenkova.

Time se došlo, naglašava pisac, do konačnog zaključka — koji nije nov — da u jednom oklopnom korpusu treba objediniti dve potpuno oklopljene i jednu prateću oklopnu diviziju. Ovakvi oklopni korpusi postojali su već 1940, ali tehnički slabije opremljeni; baš njima treba i pripisati velike operativne uspehe u prvoj polovini Drugog

svetskog rata. Da bi se obezbedilo pravilno funkcionisanje ovog oklopnog korpusa u toku pokreta i u borbi, on organski mora još ranije postojati.

S obzirom na to da oklopni korpus pretpostavlja odlučujuće savremeno oklopno operativno sredstvo u rukama višeg komandovanja, kaže pisac, potrebno je pozabaviti se načelima njegovog vođenja.

Pruska konjica, u pobedonosnim bitkama kod Rozbaha i Corndorfa, krenula je u munjeviti napad na ugovoreni znak koji je svojom belom rukavicom dao general Sajdlie. Podilaženje, juriš, sudar i gonjenje ovih konjičkih masa bili su prožeti jednom odlukom, jednom voljom i situaciji prilagođenim pokretima. Ove bitke su se odlikovale brzom dinamikom, te zato nije bilo vremena za izdavanje nekih dugačkih borbenih zapovesti, već se sa jedinicama komandovalo kratkim narednjima sa konja, ugovorenim znacima i trubnim signalima.

Ništa drugojače ne izgleda ni bitka oklopnih jedinica u modernom ratu.

Pisac podvlači da treba imati stalno na umu da su osnovne odlike dejstva oklopnih jedinica pokret i napad. Onaj ko od oklopne jedinice traži da tapka u mestu, ili je duže vremena na jednom mestu drži u odbrani, greši protiv specifičnog duha ovog roda vojske. Pokreti oklopnih jedinica, u okviru neke veće operacije, mogu se vršiti unapred, u strane ili unazad, ali čim dođe do borbe, za komandanta oklopne jedinice postoji samo jedna odluka — u napad!

Neprekidni napadi tenkovskih zaštitnica omogućili su feldmaršalu Romelu uspešno otstupanje od El Alamejna do Tunisa.

Uvođenje oklopnih jedinica u borbu mora imati za cilj da se izbori rešavajući uspeh, pa bilo da se radi o borbi samo jedne borbene grupe ili o rezultatu najzamašnije operacije. Iskustva govore da, ako se želi postići odlučujući uspeh u velikoj bici, ovaj zadatak treba poveriti samo velikom broju oklopnih jedinica, objedinjenih u oklopne armije. Oklopna armija treba da primi (u okviru opšteg strategiskog plana) od pretpostavljene komande tako formulanu direktivu, da određeni zadatak može rešiti samostalnom operacijom. Direktiva komandantu oklopne armije treba da odredi samo pravac i cilj dejstva, a da mu

ostavi široku slobodu u pogledu načina izvršenja zadatka. Povoljni trenuci za upotrebu oklopnih jedinica prolaze vrlo brzo, tako da i komandant oklopne armije treba da vodi potčinjene oklopne korpusne direktivama, a ne kategoričkim i detaljnim borbenim zapovestima. Iako oklopni korpus pretstavlja formacijski ustaljenu osnovnu združenu jedinicu, komandant oklopne armije stvara ipak ojačavanjem jednog od korpusa, težište dejstva armije. Saglasno principu *bez šablona*, oklopni korpus može na težištu dejstva biti ojačan čak i tenkovskom divizijom iz sastava nekog drugog oklopnog korpusa, mada ovo treba smatrati izuzetkom.

Pisac smatra da je upotreba oklopnog korpusa u okviru strategiske i operativne odbrane vrlo aktuelna. Pri tome je važno ukazati na načine kojima se i u odbrani svoja volja može naturiti neprijatelju. Najteža forma odbranbene operacije jeste odbrana protiv neprijateljskog *strategiskog prepada*. Ovakav prepad pruža agresoru sve preduslove za brz uspeh. Brižljiva priprema planova, izbor operacije po vremenu i prostoru koji obećavaju uspeh, zaklonjeni prolazni rejoni napadačevih snaga, kao i iznenađan početak dejstva, omogućuju neprijatelju stvaranje potpunog i nenađenja.

Branilac svemu navedenom, po mišljenju pisca, može suprotstaviti jedino:

- jedan potpuno organizovan, opremljen i izvežban borbeni element, spreman da svakog trenutka stupi u borbu;

- dobro promišljeno dislociranje ovog borbenog elementa u saglasnosti sa taktičkim i operativnim gledištima;

- energične i za ofanzivna dejstva obučene i pripremljene oklopne jedinice;

- gustu mrežu veza svih vrsta;

- pouzdanu obaveštajnu izviđačku službu i

- postojanje osnovne direktive jedinica, šta imaju da rade u slučaju strategiskog prepada, s obzirom na moguće varijante njegovog razvoja.

Oklopne jedinice raspoređene u dubini zemlje, pretstavljaju rezerve na koje vrhovno rukovodstvo stvarno može računati, jer će jedinice za zaštitu granice biti lišene inicijative i nalaziće se pod takvim pritiskom neprijatelja, da će bar za izvesno vreme biti nesposobne za učešće u nekoj operaciji većeg stila. S druge strane, ni ove oklopne jedinice ne mogu čekati na neke direktive i zapovesti višeg ruko-

vodstva, jer bi inače neprijatelj mogao prodreti do rejona njihovog razmeštaja.

U ovakvoj situaciji, komandant oklopnog korpusa mora sam doneti svoju odluku — u saglasnosti sa borbenim zbivanjima u određenoj zoni dejstva korpusa. Oklopni korpus pretstavlja prvu komandnu instancu u kojoj se pod pritiskom događaja može stvoriti bar približna slika o situaciji na većem kompleksu zemljišta i iz koje se može otpočeti sa rukovođenjem odgovarajućih pokreta i borbenih dejstava šireg obima — u saglasnosti sa postojećim opštim operativnim planom. Oklopni korpus je takođe prva jedinica koju više rukovodstvo može ojačati rezervama dovedenim iz dubine. Preko njega treba da usledi i prva podrška taktičke avijacije trupama na zemlji.

Posebno važan zadatak komandanta oklopnog korpusa jeste da, pored uspešnog taktičkog vođenja svojih jedinica, operativno misli unapred, sa ciljem da u zoni dejstva korpusa stvori što povoljnije operativne mogućnosti višoj komandi.

Pisac naglašava da treba kazati nešto i o vazduhoplovstvu. Ono je oklopnim jedinicama potrebno kao ugajl gvozdju da bi se iskovao čelik. Operacije oklopnih jedinica, bez podrške iz vazduha, imaju vrlo malo izgleda na uspeh — sve dok neprijatelj uopšte raspolaze sa nekom avijacijom. U najmanju ruku, mora biti ogarantovana mogućnost vazdušnog izviđanja i zaštita iz vazduha, a ukoliko se ima i podrška *jurisne avijacije*, utoliko će se pokret oklopne jedinice moći brže odvijati. Naročito je važno da se neprijatelju spreči izviđanje iz vazduha. Vazduhoplovstvo je najpogodnije sredstvo za stvaranje težišta dejstva, bilo da se radi o izviđanju, zaštiti iz vazduha ili o podršci trupa na zemlji. Zbog svojih tehničkih osobina, rad avijacije bazira na izvesnim statičkim odlikama (aerodromi, snabdevanje, dovođenje u borbenu gotovost, itd.). Avijacija dobija svoju veliku pokretljivost tek u vazduhu. Njeno potčinjavanje manjim i srednjim oklopnim jedinicama (borbenim grupama i tenkovskim divizijama) izgleda stoga neoportuno, jer nema mogućnosti da njene baze na zemlji dovoljno brzo prate vrlo dinamične pokrete ovih oklopnih jedinica. Prema tome, najbolje je da komanda taktičke avijacije određuje mesta upotrebe avijacije i dislokaciju baza na zemlji u sporazumu sa komandom oklopne armije.

Taktičkoj avijaciji postavljaju pojedine borbene zadatke oklopne jedinice čiji rad ona po planu treba da podržava. I u ovom slučaju, oklopnom korpusu pripada posebna uloga u pogledu određivanja težišta dejstva avijacije.

Veliku pažnju, nastavlja pisac, treba posvetiti pitanju snabdevanja oklopnih jedinica. Bez goriva, svaka oklopna jedinica gubi svoju borbenu vrednost. Sudeći po iskustvima, izgleda da je dosadašnji način snabdevanja jedinica od strane oklopne divizije zastareo, te ovu dužnost treba da primi na sebe oklopni korpus, kako bi se komanda divizije mogla što više posvetiti izvršenju čisto borbenih zadataka. Stoprocentno se to, prirodno, ne može ostvariti. Oklopnu diviziju treba osloboditi dugačkog repa pozadinskih delova i ostaviti joj samo najpotrebnije, tj. koliko joj je nužno za stupanje u borbu i za početna borbena dejstva. Sve drugo mora se prebaciti na korpus, koji će tako doći u mogućnost da i pitanje snabdevanja reguliše s obzirom na težište svoga dejstva.

Borbena sposobnost tenkovske divizije ne zavisi samo od neprekidnog snabdevanja gorivom, municijom i hranom, već i od pritanja odgovarajućih rezervnih delova za oštećeni materijal svih vrsta. Niko ne može poreći ogroman utrošak ljudske snage i materijala, prouzrokovan postojanjem mnogobrojnih snabdevačkih stanica i posebnih ekipa nemačkih tenkovskih divizija u prošlom ratu, pomoću kojih su, na teritoriji polovine Evrope, traženi i prikupljeni potrebni rezervni delovi. Sprovođenje racionalizacije i ujednačenja materijala potrebnog tenkovskoj diviziji, biće jedan od specijalnih zadataka oklopnog korpusa.

Dosada iznetim, završava pisac, učinjen je pokušaj da se ispita problem najcelishodnije organizacije oklopnih jedinica, u odnosu na njihovo vođenje i borbena dejstva. Pri tome je izneta potreba stvaranja oklopnog korpusa kao operativne jedinice oklopnog roda vojske, umesto dosadašnje tenkovske divizije. U prošlom ratu je oklopni korpus imao često ulogu instance koja koči ekspeditivnost komandovanja, pogotovu što je, i po pitanju snabdevanja, bio samo posrednik između armije i divizije. Velike teškoće pri izvođenju moderne odbrane nalažu da se komandantu oklopnog korpusa postavljaju širi zadaci, koje može da reši samo sa jednim jedinstvenim instrumentom. Zahtev da komandant oklopnog korpusa misli operativno,

a dejstvuje taktički, takođe zaslužuje da se o njemu razmisli.

*

Pisac drugog članka, u početku svojih izlaganja, podvlači najvažnije zaključke pisca prvog članka, koji se u osnovi svode na to da tenkovsku diviziju treba deliti na borbene grupe i osloboditi je većeg dela pozadinskih jedinica; zatim da oklopni korpus treba formacijski da se sastoji iz tri divizije, kako bi pretstavljao čvrstu komadno-borbenu jedinicu na koju treba da pređe i dužnost jedinstvenog snabdevanja.

Po pitanju stvaranja borbenih grupa, ovaj pisac ističe da je u početku rata 1939 tenkovska divizija raspolagala sa štabovima tenkovske i moto-streljačke brigade, čime je komandantu tenkovske divizije bilo omogućeno formiranje borbenih grupa raznog sastava. Docnije, usled smanjenja borbene jačine tenkovskih divizija, ovi su štabovi zamenjeni štabovima tenkovskih pukova i pukova tenkovskih grenadira, koji su, usled nedovoljne količine sredstava veze, a i pomanjkanja za to sposobnih starešina, bili često nedorasli za komandovanje borbenim grupama. Formiranjem štabova borbenih grupa u oklopnim divizijama Atlantskog pakta, ovaj nedostatak je otklonjen. No, formiranje baš tri ovakva štaba krije u sebi opasnost šablonizma, jer se komandant oklopne divizije navodi na to da diviziju načelno deli na tri borbene grupe — najčešće istog sastava, da se ograničava samo na izdavanje borbenih zadataka i da divizijom komanduje iz pozadine. Međutim, komandant oklopne divizije treba da divizijom komanduje lično, sa čela i na težištu dejstva; prateći razvoj borbe, on treba da menja borbeni poredak — zavisno od situacije — grupišući gro borbenih sredstava na težištu dejstva divizije. No, ako bi komandant svoje snage načelno delio na više borbenih grupa, on bi se unapred lišavao ovih mogućnosti.

Postanak borbenih grupa, po mišljenju pisca, ne treba tražiti i vezivati za događaje krajem 1941 godine. Tenkovske divizije su tada pretrpele tako teške gubitke da su njihovi ostaci mogli biti objedinjavani u svega jednu borbenu grupu. Činjenica da je u ratu, u okviru tenkovske divizije, dolazilo i do planskog formiranja svega jedne jake tenkovske borbene grupe i da je ova komandantu divizije u

toku boja izmakla iz ruku, takođe ne pretstavljajući nikakav dokaz da je obavezno formirati više borbenih grupa. Gubljenje borbene grupe iz ruku treba pripisati lošem komandovanju, jer je u ovakvim slučajevima komandant tenkovske divizije obično komandovao iz pozadine, a ne sa čela, ili je pogrešno procenio neprijatelja — odnosno borbene mogućnosti sopstvenih snaga, ili su bili posredni preterani zahtevi pretpostavljene komande.

Pisac ističe da se objedinjavanjem jedinica za snabdevanje u oklopnom korpusu i njihovim centralizovanim vođenjem ne postiže ništa, i to zato što količina materijala koji treba prevesti time ne postaje manja i što relacije transporta ostaju iste. Ako oklopna divizija pretrpi velike gubitke, oni se mahom odnose na borbena vozila i oklopnu pešadiju, usled čega dolazi do povećanog dotura i potrošnje artiljerijske municije — kako bi se jačom vatrom pomenuti gubici nadoknadili i borbena moć jedinice kao celine održala na visini. Dokle god ima izgleda na popunu gubitaka jedinice, što bi trebalo da bude normalno, bilo bi nesmotreno pristupiti smanjenju pozadinskih jedinica, koje bi zatim, u slučaju ponovne potrebe, bilo vrlo teško brzo formirati.

Uspehe tenkovskih divizija u prošlom ratu uveliko treba pripisati elastičnom radu njihovih pozadinskih jedinica, jer su borbene delove divizija blagovremeno snabdevale pod najtežim uslovima i pri najdinamičnijim dejstvima. U slučaju da snabdevanjem centralizovano upravlja korpus, prilikom svakog nepredviđenog preusmeravanja snabdevanja divizije, bila bi potrebna intervencija komandanta pozadine korpusa, koji se obično nalazi daleko od kritičnog prostora i koji nije upoznat sa taktičkom situacijom i opterećenjem komunikacija u rejonu divizije, itd. Centralizovano rukovođenje snabdevanjem iz korpusa praktično znači kraj elastičnog komandovanja divizijama. Snabdevanjem oklopnih jedinica treba rukovoditi sa čela, kao što se sa čela vode i borbeni delovi.

Ako snabdevanjem upravlja korpus, komandant divizije nije više gospodar svojih odluka; on u konkretnim taktičkim situacijama nije u stanju da iskoristi povoljne prilike koje često traju svega nekoliko minuta, niti da u kritičnim situacija-

ma najcelishodnije reaguje jer ne može računati na blagovremen dotur borbenih potreba.

Sve materijalne potrebe oklopnoj diviziji treba doturiti neposredno iz slagališta, tj. armiske baze, jer bi svaki pretovar materijala na međustanicama usporavao snabdevanje trupa i iziskivao upotrebu novih transportnih jedinica. Stvaranje slagališta u korpusu imalo bi negativan uticaj na njegovu pokretljivost. Ukoliko su posredni zamašne operacije brzog tempa, pretpostavljena komanda treba da ojača formaciska transportna sredstva oklopne armije, kako bi se snabdevanje oklopnih divizija odvijalo neometano. Da bi se održao brz tempo operacije, transportna vozila treba upućivati iz pozadine unapred, a nikako snabdevačke jedinice divizije usmeravati unazad.

Šta je organski sastav oklopnog korpusa? Objedinjavanjem više divizija u korpusu treba stvoriti jedinstven organizam koji čini nedeljivu i za život sposobnu jedinicu, što znači da divizija, izdvojena iz korpusa, gubi svoju životnu sposobnost. Ovo je gledište suprotno stanju u Nemačkoj vojsci u toku Drugog svetskog rata, kada je tenkovska divizija bila operativna jedinica, koja se bez naročitog razloga nije smela cepati na manje delove. Ona je u svome sastavu imala sve rodove vojske i borbena sredstva za samostalno rešavanje borbenih zadataka pod normalnim uslovima, a mogla je i da se snabdeva sopstvenim sredstvima neposredno iz armiske baze. Ako bi se ova funkcija snabdevanja prenela na korpus, svaka oklopna divizija, izdvojena iz njegovog sastava, bila bi lišena svoje životne sposobnosti.

Želja da se sastav korpusa ne menja, nastavlja pisac, stara je isto toliko koliko i sam korpus i pri tome vrlo opravdana.

Uspeh u borbi određene jedinice uveliko je rezultat ranijeg zajedničkog i jedinstvenog vaspitanja i obuke. Jasno je da i komandant korpusa želi da rezultate svoga rada iskoristi na bojištu. Pored toga, na uspešno komandovanje mnogo utiču lični odnosi između komandanta korpusa i komandanata divizija i njihovih štabova, između kojih postoji lično poznanstvo i međusobno poverenje. Iz ovih razloga uvek se težilo da se korpus ne cepa. No, ovo ne treba da utiče na formaciski sastav korpusa. Želji

da se korpus održi u punom sastavu, nažalost često se suprotstavljaju viši interesi.

Ako se baci pogled na početak Drugog svetskog rata, vidi se da je sastav oklopnih korpusa u toku operacija u Poljskoj, na Zapadu 1940 i delimično i na Istoku 1941, srazmerno malo menjan (to važi i za pešadijske korpuse). Ali, posle toga je otpočelo sve intenzivnije pomeranje divizija u korpusu. Izuzetaka je bilo samo u većim ofanzivnim operacijama. Čemu treba pripisati ovo prividno napuštanje ustaljenog principa? Dok jačina snage odgovara veličini prostora i dok se inicijativa drži u svojim rukama, više komandovanje je u mogućnosti da korpuse drži u formacijskom sastavu. Ali, čim se postane »siromašan čovek« i još nastupe i operativne krize, ovaj postupak postaje »luksuz«. Iz ovoga razloga je već 1915 godine korpus morao prestati da postoji kao »organska« jedinica i divizija se afirmirala kao samostalna operativna jedinica. Zato je pri stvaranju Nemačke vojske, posle 1933, ideja o uspostavljanju organskog korpusa bila napuštena. Pri današnjem odnosu snaga između Zapada i Istoka, stvaranje organskih korpusa u ma kojoj zapadnoj zemlji, po mišljenju pisca, bila bi velika greška.

Postavka da strategijski prepad daje napadaču u ruke sve preduslove za uspeh, takođe ne odgovara stvarnosti. Ovaj zaključak može važiti samo u toku prvih 24 časa, a posle toga bi svakako došlo do intervencije prepostavljene komande armije, koja bi, u cilju stvaranja težišta odbrane i preduzimanja protivnapada na odlučujućem mestu, izvršila pregrupisanje snaga stavljanjem odgovarajućih divizija pod komandu pojedinih korpusa. Usled nedostatka snaga, pomeranje čitavih organskih korpusa bilo bi jedva moguće, što važi i za održanje njihovih prvobitnih zona dejstva. Mogućnost da se, u slučaju potrebe, oklopni korpus na težištu dejstva armije ojača divizijama iz drugih korpusa, izgleda nelogična. Jer, ko će ove divizije snabdevati? Znači da komandanti oklopnih korpusa, iz čijeg su sastava uzete divizije, moraju izvući odgovarajući deo jedinica za snabdevanje i uputiti ih sa njima, što je teško izvodljivo.

*

Analizirajući postavke i predloge jednog i drugog pisca može se izvesti sledeći zaključak:

I pored tendencija industrijski jako razvijenih zemalja da se oklopne jedinice objedine u oklopne korpuse i armije — u cilju izvođenja samostalnih operacija širokog zamaha, oklopna divizija ipak treba da ostane osnovna operativna jedinica oklopnog roda vojske. Jer, ratna praksa je ubedljivo dokazala da su kako oklopni, tako i pešadijski korpusi, pod pritiskom postojeće situacije, uslova zemljišta itd. morali menjati svoj sastav, a sudeći po iskustvima iz prošlog rata, biće i mnogo prilika u kojima će svega jedna oklopna divizija, po potrebi ojačana, moći rešiti i zadatak operativnog značaja.

Oklopna divizija mora raspolagati svojim formacijskim jedinicama za snabdevanje sa kapacitetom dotura svih materijalnih potreba najmanje za tri do četiri dana borbe, jer bi, u protivnom, komandant oklopne divizije bio vrlo ograničen u donošenju i realizovanju odluka koje odgovaraju brzoprolaznim situacijama u zoni dejstva divizije. Takođe treba računati i na to da će pri današnjem razvoju avijacije, u jednom budućem ratu, i pozadinske jedinice biti izložene velikim gubicima, tako da će retko dolaziti do nerasazmerne proporcije između boračkih i pozadinskih jedinica potrebnih za njihovo uredno snabdevanje.

Oklopna divizija često dejstvuje na širokom frontu, u napadu na više pravaca razdvojenih međusobno neprolaznim zemljištem u gonjenju, u manevarskoj odbrani itd., gde postoji potreba za formiranjem borbenih grupa. Jer, komandant oklopne divizije nije u stanju da neposredno komanduje svim delovima divizije. No, biće i mnogo slučajeva gde će biti najcelishodnije da oklopna divizija dejstvuje objedinjeno pod neposrednom komandom komandanta oklopne divizije.

Oklopne divizije, sastavljene od tenkovskih i moto-pešadijskih bataljona imaju potrebe za formacijskim štabovima koji treba da komanduju borbenim grupama. Međutim, u oklopnim divizijama, sastavljenim od tenkovskih brigada i moto-pešadijskih pukova, gornja potreba otpada, jer su štabovi ovih jedinica u stanju da apsorbuju i vode sva dodeljena ojačanja, pod pretpostavkom da raspolazu sa dovoljno sredstava veze.

General-major **Maks Saksenhajmer: PROTIVTENKOVSKA ODBRANA PEŠADIJE¹⁾**

U početku svog izlaganja pisac naročito podvlači, na osnovu stečenih iskustava, odlučujući značaj bliske borbe protiv neprijateljskih tenkova, u kojoj pojedini borac, pored odgovarajućeg naoružanja, bezuslovno mora raspolagati odlučnošću, hladnokrvnošću, energijom i neustrašivošću da bi mogao na bliskom otstojanju da sačeka i uništi svog daleko nadmoćnijeg protivnika — tenk.

Treba se odvojiti od liniskog načina posjedanja položaja, kaže pisac, jer takav položaj ima samo izvestan taktički značaj i sigurno će biti probijen. Buduće borbe će se odigravati u dubini, na bojištu, u najširem smislu te reči. Pojam veličine bojišta iz ranijih vremena, koje je obuhvatalo prostor od glavne borbene linije do artiljerijskih položaja, treba u sadašnje vreme, u najmanju ruku, dovesti u sklad sa radijusom dejstva modernih tenkova i samohodnih oruđa. Na ovako proširenom bojištu moraju sva protivtenkovska oruđa biti planski uvedena u borbu, u tesnom sadejstvu sa ostalim rodovima, počev od avijacije pa do pojedinih boraca u prvim rovovima.

U daljem izlaganju pisac ukazuje na nužnost da se prekine sa pogrešnim shvatanjima kako je PT odbrana stvar specijalnih oruđa i starešina specijalnih jedinica. U njoj moraju uzeti učešća sva oruđa pogodna za ovu vrstu odbrane i sve snage — zaključno sa pojedinačnim borcima. Sa gledišta rukovođenja PT odbranom, pisac smatra da ono spada u zadatak svakog trupnog starešine, bez obzira kakvom jedinicom komanduje.

Prelazeći na iznošenje ličnih iskustava po pitanjima PT odbrane pešadije u borbama na Istočnom frontu 1941—45, pisac daje ubedljive dokaze o njenom značaju i navodi nas na razmišljanja o opasnoj zabludi potcenjivanja neprijateljskog oklopnog oružja. Epizode iz borbi, koje pisac razmatra, odlomci su sa bojišta južno od Iljmenskog Jezera, Demjanska, Kovala, Buga, Pulavija, Ramuševa itd.

Početkom 1942 angažovane su nemačke jedinice južno od Iljmenskog Jezera, sa zadatakom da u prostoru Demjanska oslobode

već mesecima okruženi nemački korpus. Jedan pešadiski bataljon, koji je napadao na prvom ešelonu borbenog poretka puka, dobio je zadatak da se probije kroz jedno šumsko područje dubine oko 12 km. Protivnik je raspolagao pešadijom sa svim delovima za podržavanje i sa nešto tenkova, dok je napadnom bataljONU bila pridata jedna četa jurišnih topova²⁾ da ga podrži u brzom prodiranju kroz ovo pošumljeno zemljište. Ovakva se odluka nije pokazala kao umesna, jer su jurišni topovi bili zbog guste šume nemogućeni u dejstvu, a usled nedostatka okretnih kupola bili su još nepodesniji za borbu u šumi nego što je to bio slučaj sa tenkovima. Brz utrošak municije i nemogućnost popune, težak teren i slaba mogućnost osmatranja, kao i precizna neprijateljska vatra, pokolebali su napadača u tolikoj meri da je uskoro došlo do malaksavanja celog napada. U toku sledećih dana borbe u šumi, jedinica napadnog bataljona dato je uputstvo da u borbi protiv neprijateljskih tenkova gađaju proreze za osmatranje, okretni venac kupole, gusenice itd., pošto se jurišni topovi nisu mogli upotrebiti, a uspeh na ovim osetljivim delovima tenkova mogao se postići i iz pešadiskih oruđa sa pancirnim zrnima. Za blisku borbu protiv tenkova bataljon je raspolagao odgovarajućim odeljenjem, snabdevenim benzinskim flašama, minama i ručnim dimnim granatama. Ali zbog visokog snega koji je potpuno bio iscrpeo ovo ljudstvo, do njegove stvarne upotrebe nije ni došlo.

Drugi jedan nemački bataljon, koji je napadao preko potpuno otkrivenog zemljišta, bio je iznenađen napadom dva sovjetska tenka koji su se kretali velikom brzinom i dejstvovali svim oruđima. Bataljonska PT oruđa, zbog velikog snega, još nisu bila na položaju. Na dati znak »Neprijateljski tenkovi!« u bataljONU je nastala panika. Mladi regruti, koji su tek bili stupili u četu, dali su se u bekstvo, izloživši se time uništavajući vatri ovih neprijateljskih tenkova. Zauzimanjem nižih starešina red je povraćen i otpor uspostavljen. Sovjetski tenkovi su usporili vožnju.

²⁾ Pojavili su se još pre rata. Naoružani su kratkim topom 75 mm, ugrađenim nisko u šasiji, sa jako skućenim horizontalnim poljem dejstva; nemaju kupole; silueta im je manja od tenka; namenjeni su za praćenje i podršku pešadije.

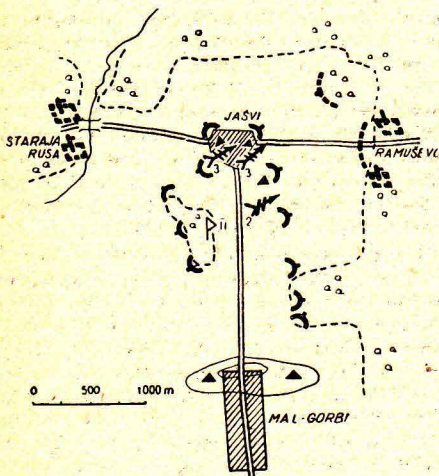
¹⁾ Generalmajor a. D. Max Sachsenheimer: Panzerabwehr der Infanterie, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*, oktobar 1953.

U ovom trenutku su dva borca za blisku borbu protiv tenkova skočila na jedan od ovih tenkova, razbila poklopac na kupoli i u tenk ubacila ručne bombe. Posle teških eksplozija municije i benzina, tenk je ostao u plamenu. Drugi tenk, na koji je bataljon gađao svim raspoloživim oruđima, takođe je bio onesposobljen, a posada se predala.

U ovom slučaju, kao što se to obično dešava kada je tenk u pokretu, nije pošlo za rukom da se na tenk namesti kumulativna magnetska mina.

Posle probijanja kroz ovaj šumski region, nemačkom bataljonu je pošlo za rukom da kod s. Jasvi preseče neprijateljsku glavnu komunikaciju za snabdevanje njegovih snaga kod Staraja Ruse. Poslednji napad je izveden po padu mraka, pri čemu je zapaljeno selo Mal-Gorbi činilo ovaj prizor još impozantnijim (vidi skicu).

Da bi osigurao postignuti početni uspeh, komandant bataljona je u toku sledeće noći uspostavio jaku PT odbranu. U tom cilju mu je u s. Jasvi stavljena na raspoloženje četa lovaca tenkova³⁾.

U zoru idućeg dana Sovjeti su preduzeli prvi napad sa 6 tenkova. PT odbrana je odmah stupila u dejstvo, ali su tenkovi ipak uspeali da se približe prvom streljačkom rovu do na 100 m. Tada je jedan tenk naišao na minu, a ostali su se povukli.

³⁾ Jurišni top sa dugačkom cevi, kal. 88 i 120 mm.

Posle nekoliko dana nemački bataljon je nastavio napad uzduž puta od s. Jasvi, ka jugu. Zbog angažovanja jakih neprijateljskih tenkovskih snaga napad bataljona je trećeg dana zaustavljen, a protivnik je prešao u protivnapad. Talasi sovjetskih tenkova sa ukrancnom pešadijom bili su zadržani, a zatim odbačeni zahvaljujući dobro organizovanoj PT odbrani, u kojoj su uzeli učešća sva sredstva i sve ljudstvo bataljona. Koliko su ove borbe bile krvave svedoči činjenica da je bataljon po završetku borbe brojao samo još 29 ljudi. PT oruđa su bila skoro nemoćna, izuzev PA oruđa 88 mm i kumulativnih magnetskih mina. Mesecima nemačka pešadija nije bila u stanju da neprijateljskim tenkovima suprotstavi jedno efikasno PT sredstvo — oruđe. Prva promena nabolje došla je tek uvođenjem u naoružanje PT topa 75 mm i nove probojne municije PT topa 50 mm. Pored toga, pojavom *pancerfausta*⁴⁾ omogućena je pešadiji efikasnija odbrana od neprijateljskih tenkova.

Iz pomenutog neprijateljskog napada, ističe pisac, za PT odbranu pešadije karakteristično je nekoliko epizoda na kojima se treba zadržati. Dva neprijateljska tenka uspeła su da se probiju u neposrednu blizinu KM komandanta bataljona. Sva raspoloživa oruđa bataljona otvorila su vatru na njih. Na ovim uništenim tenkovima izbrojano je preko 60 pogodaka. Kumulativne magnetske mine nisu mogle biti upotrebljene zbog opasnosti po sopstveno ljudstvo. Nešto kasnije, druga dva neprijateljska tenka uspeła su da izbiju na samo KM komandanta bataljona. Bataljon je obustavio vatru protiv njih, a napad su preduzela 3 pionira. Pokušaj da se na ove tenkove postave kumulativne magnetske mine nije uspeo, jer su tenkovske posade pištoljima branile prilaze tenkovima, a zatim su se tenkovima povukli. No, čim su izašli iz opasne zone po braniočeve trupe, oba su bila uništena dejstvom PA artiljerije.

Izlažući, dalje, u kakve su teške situacije trupe dovođene zbog slabe PT odbrane, pisac prikazuje dramatičnu situaciju jednog nemačkog pešadiskog bataljona u operacijama oko reke Buga. Dostigavši u povlačenju reku Bug, bataljon je dobio zadatak da u toku noći drži mostobran. Međutim, pred pad mraka nepri-

⁴⁾ *Panzerfaust* — nemačko lako PT oruđe, poznato iz Drugog svetskog rata.

jatelj je izvršio napad masom tenkova. Kod ovog bataljona nastupila je panika koju ništa više nije moglo sprečiti. Mase vojnika su u divljem bekstvu nagrnule na reku. Bez obzira na to što su na reci bila označena mesta prelaza, niko o tome nije vodio računa. Mali deo ljudstva koje se nije podavilo, odnosno koje je uspelo da se dočepa druge obale, ostalo je bez oružja.

Iz borbi za Kovelj u leto 1944, pisac ukazuje na jedan slučaj u kome je odlučujući uspeh postignut upotrebom *pancerfausta*. Jedan pešadiski puk dobio je zadatak da, savladajući besputnu oblast Pripjetskih šuma i blata, uništi neprijateljski otpor i približi se Kovelju. Komandant puka je angažovao jedan ojačani bataljon sa zadatkom da pređe potok severno od s. Lesnjaki i sadejstvuje sa jedinicama na pravcu glavnog udara. U svom deistvu na pravcu glavnog udara puk je naišao na jaku protivničku PT odbranu i 8 tenkova. Pokušaj da se neprijateljski otpor savlada jurišnim grupama ostao je bez uspeha. Tek kada je severnije angažovani bataljon ugrozio neprijateljski bok, potok je bio pređen i zauzeto je malo uzvišenje severno od sela, pri čemu su 4 neprijateljska tenka uništena *pancerfaustima*, dok su se ostala 4 povukla zajedno sa braničevim pešadiskim delovima. Da je odmah u početku angažovana jedna streljačka četa sa grupom za uništavanje tenkova na istočnom izlazu iz sela, sa zadatkom da neprijatelju otseče otpusnicu, došlo bi do potpunog uništenja neprijatelja.

Planska PT odbrana. — U nastavku svojih izlaganja pisac analizira planski pripremljenu PT odbranu — u okviru jedne ojačane pešadiske divizije, koja je na širini fronta od 56 km učestvovala u bici u luku Visle 1945 godine.

Celokupna PT odbrana bila je sasređena u rukama komandanta PT lovačkog odreda. Komandant odreda je imao zadatak da rad PT odbrane koordinira sa zapovešću komandanta divizije. Plan PTO činio je skelet celokupnog plana odbrane divizije. Ispred glavne borbene linije postavljene su neprekidne minske prepreke sa potrebnim prolazima za sopstvene trupe. U dubini su izvršena minska zaprečavanja samo opasnih pravaca. Put koji je presecao bojište miniran je sa obe strane, dok su mesta PT oruđa i artiljerijski planirani isto tako bili osigurani minama. Sopstvene trupe su bile uoznate sa me-

stima minskih zaprečavanja i prolazima kroz njih. Dalje, postavljene su i druge PT prepreke (ukopano kolje, iskopani PT rovovi itd.). U PT gnezda stavljena su zajedno po 2—3 PT oruđa koja su u osnovi bila orijentisana na kružnu odbranu. PT oruđa, artiljeriske i PA baterije raspoređeni su po dubini, tako da su činili odbranbeni sistem za sebe. Na pravcu glavnog udara pripremljeni su borbeni zakloni iz kojih se nije smelo dejstvovati sve do odlučujućeg momenta, kako bi se sačuvali u tajnosti. Artiljeriska oruđa su bila postavljena tako da se iz njih moglo dejstvovati sa najvećih otstojanja protiv neprijateljskih tenkova. Posluge svih oruđa su uvežbavane i psihološki pripremane za bespoštednu borbu, a njihova budnost isprobavana uzbunama. PA topovi 88 mm ušli su u plan PTO. Sve artiljeriske i PA baterije, kao i sva PT oruđa obrazovali su dubok šahmatni raspored. Jedna četa divizijskih pionira bila je motorizovana, odgovarajuće naoružana i snabdevena dovoljnim količinama municije. Kao pokretna rezerva, ova četa je bila namenjena za PT zaprečavanja.

Od pešadije se zahtevalo krajnje fizičko i duševno naprezanje. Njeno glavno PT sredstvo bio je *pancerfaust* čiji je koristan domet u to vreme iznosio 50 m, a pešak ga je mogao upotrebiti i iz rova. Četa jurišnih topova se nalazila u dubini glavnog borbenog položaja, u zaklonima s obe strane puta — na raspoloženju komandanta divizije i namenjena za pokretnu rezervu. Pošto prema formaciji četi nije pripadala nikakva prateća zaštita, to je od ljudstva *lovaca tenkova* i rezerve pionirskog bataljona formiran jedan prateći vod, koji je pozadi fronta bio uvežban u gađanju oruđima sa bojevom municijom. Ova se mera pokazala kao vrlo korisna još prvog dana borbe. Za četnu jurišnih topova i brigadu, koje su bile zadržane u korpusnoj rezervi, utvrđeni su i označeni putevi pokreta za sve moguće slučajeve, uređeni borbeni zakloni, a otstojanja izmerena i označena na tablama.

Neprijateljski napad koji je otpočeo na mostobran Pulavi — 14 januara 1945, uzeo je očekivani tok. Odnos snaga je bio nesrazmerno povoljan za neprijatelja (pešadija — 11 : 1, tenkovi — 7 : 1, artiljerija 20 : 1). Posle višerasovne neprekidne vatre usledio je prvi napad potpomognut jakim tenkovskim snagama. Uveče je napad zadržan u dubini glavnog položaja.

Neprijatelju je uspeo samo jedan dublji prodor sa snagama potpomognutim jakim tenkovskim jedinicama. Ovog dana je uništeno oko 100 tenkova, što predstavlja samo mali deo mase angažovanih neprijateljskih tenkova. U toku pripreme za otsecanje uklinjenog neprijatelja stiglo je naređenje za povlačenje, koje je vršeno u neredu, u dubini od 350 km, sve do prvog organizovanog odbranbenog položaja na reci Odri.

Iz ovih i još niza drugih primera pisac na kraju ukazuje na iskustva, stečena u PT odbrani pešadije, i na savlađivanje panike kao neminovne posledice »pancer-šoka«.

I s k u s t v a. — Iako su tenkovi opasno napadno oružje, oni ipak imaju i svojih slabosti. Kvarovi motora i gusenica, laka povredljivost optičkih uređaja, kvarovi na električnim uređajima i oruđima, ograničen prostor za smeštaj municije, osetljivost radiostanica, ograničena preglednost, prekomerno zamaranje posade i terenske teškoće — oduzimaju tenkovima oreol nesavladivosti. No, ne treba izgubiti iz vida da tenkovi (još uvek) predstavljaju opasno probojno oružje na bojištu i da će u jednom modernom ratu, pored avijacije, (opet) doći do njihove masovne upotrebe.

Za odbranu protiv tenkova nema »sve-mogućeg leka«. Uspešna odbrana od neprijateljskog tenkovskog napada se postiže tek sadejstvom svih PT sredstava. Pešacima, a time i svakom pojedincu na bojištu, mora biti jasno da pri pojavi neprijateljskih tenkova svaki pokret mora biti ukočen. Parola: »Ko mrda, poginuće!« pokazala se u ratu kao ispravna, jer tenkovi u napadu gađaju sve što se miče ili što se samo otkriva vatrom.

Pri pojavi neprijateljskih tenkova, glavni zadatak pešadije jeste da odvoji neprijateljsku pešadiju od tenkova. A to se postiže time što će pešadija pustiti neprijateljske tenkove da je predu, a uporno voditi borbu protiv neprijateljske pešadije koja prati tenkove. Pešaci koji su naoružani PT sredstvima za blisku borbu protiv neprijateljskih tenkova, mogu vrlo aktivno i uspešno da učestvuju u toj borbi.

PT odbrana treba da je duboka — Istaknuti PT topovi treba da budu najmanje 300—400 m pozadi glavne borbene linije. Mora se računati sa činjenicom da se tenk obično neće savladati pre

izbijanja na glavnu borbenu liniju. Treba učiniti sve za postizanje još većeg korisnog dometa PT oruđa.

Zemljište uslovljava ili otežava upotrebu tenkova, a ono koje je sigurno protiv tenkova, ima odlučujući značaj pri izboru položaja branioca. Sistem zaprečavanja protiv upada tenkova dolazi do izražaja naročito na planinskom zemljištu, na kome su pokreti tenkova van puteva ograničeni. Zemljište je osnova PT odbrane. Nema bolje zaštite protiv tenkovskog napada od zemljišta neprolaznog za tenkove. Duboke i široke reke, blata, guste šume, strmi obronci i planine, predstavljaju prepreke koje i danas onemogućavaju upotrebu tenkova, ili je bar svode na delimičnu i kanalisanu.

Pored ovih prirodnih prepreka, veštačke prepreke imaju naročiti značaj. U toku Drugog svetskog rata su PT rovovi bili redovna pojava. Mada PT rov nije moćna prepreka kao što je, naprimer, velika reka, gusta šuma itd., ipak je on imao izvesno zadržavajuće dejstvo, tj. usporavao je pokretljivost tenkova i kanalisao ih u pravcu koji branilac želi. Ima niz taktičkih primera u kojima su tenkovski napadi bili slomljeni baš ovim merama; no, razume se, pod uslovom da su ove veštačke prepreke bile branjene.

Na planinskom se zemljištu pokazalo kao celishodno angažovanje specijalnih jedinica pionira, koje su upotrebljavane za borbu protiv tenkova na težištu odbrane.

Trupe moraju biti obučene u postavljanju i odbrani veštačkih prepreka jer pionirske jedinice, prirodno, neće uvek stajati na raspoloženju. Preporučljivo je formirati *komandose* za zaprečavanje, koje treba stalnim vežbanjem (čak i sa bojevom municijom) pripremati za odbranu. Tamo gde grupa za zaprečavanje ne raspolaže sa PT topovima, treba obezbediti dovoljne količine *pancerfausta* na svakom položaju, uključujući i rezervne, a isto tako i mina.

U toku Drugog svetskog rata mine su upotrebljavane na razne načine. Gro mina je postavljan ispred glavne borbene linije, a u dubini odbrane samo na naročito povoljnim mestima (zaštita PT gnezda itd.). Upotreba mina u drvenim kutijama (sovjetskog porekla) zadavala je Nemcima velike teškoće, jer su nemački minoistraživači reagovali samo na metal. Takve mine su se nalazile svuda, razbacane bez plana. Zbog toga su nemačke jedinice, pored ma-

terijalnog, bile podložne i psihološkom dejstvu ovih mina. To je bila posledica neizvesnosti i opšte nesigurnosti jer se dejstvo takvih »tajanstvenih« mina moglo očekivati u svakom momentu. Najveći nedostatak minskih prepreka leži u tome što ih neprijateljska artiljerijska vatra može pre vremena uništiti.

Na kraju rata je *pancerfaust* bio glavno PT sredstvo pojedinca. Niz primera iz napada i odbrane karakteriše ovo oružje kao vrlo efikasno u bliskoj borbi. Pred kraj rata je mogućnost uspešnog dejstva ovog oruđa povećana od 50 na 200 m. Kad se uzme u obzir da je jedan strelac mogao u borbi nositi 2—3 *pancerfausta*, jasno je da je on pretstavljao zaista najpraktičnije PT sredstvo. To je PT sredstvo pešaka, pionira, artiljerca, a tako isto i pripadnika KM, pozadinske službe itd. Ako se u praksi ne može omogućiti svakom pojedincu do nosi sa sobom *pancerfaust*, njime mora biti snabdeveno bar 30—40% ljudstva jedinice. Ovo naročito važi za pešadiju, u čijem organskom sastavu mora biti ljudstvo za blisku borbu protiv tenkova.

Oruđa sa razantnom putanjom i odgovarajućim nišanskim spravama glavni su nosioci PT odbrane (sva PT oruđa, PA oruđa itd.). Ova oruđa obrazuju dubok odbranbeni sistem za sebe i moraju se uzajamno potpomagati. U ovom slučaju mora im se dati pešadiska zaštita.

PT topovi pripadaju organski svakom rodu vojske. U nastupanju i napadu PT top prati napadnu jedinicu. U odbrani se PT gnezda obrazuju od po 2—3 oruđa, koja zajedno sa artiljerijskim oruđima i oruđima PA takođe obrazuju odbranbeni sistem za sebe. Dobro zamišljeni plan odbrane mora dovesti sva odranbena oruđa u međusobnu skladnost. Sva artiljerijska oruđa, sem merzera i najteže artiljerije, treba planski pripremati za borbu protiv neprijateljskih tenkova. Oruđa PA svih kalibara su, s tehničke strane, podnesna za PT odbranu. Za borbu protiv zemaljskih ciljeva su, po pravilu, upotrebljavana PA odeljenja od po 2 oruđa, formirana unutar normalnih PA baterija. Ova su se odeljenja mogla brzo izvući iz sastava svoje jedinice. Ovakva su odeljenja upotrebljavana u sastavu tenkovskih ili drugih grupa koje su često formirane za specijalne zadatke (zaštitu mostova, tesnaca i sl.). PA topovi 88 mm naročito su pogodni kao PT oruđa na velikim daljinama i sve ovakve

baterije treba planski obuhvatiti u plan PT odbrane po dubini. Najglavnije i najuspešnije PT oruđe, po mišljenju pisca, je tenk, naročito *jurišni top*. Jedinice jurišnih topova, formirane u baterije od po 12 oruđa, predstavljale su kičmu nemačke PT odbrane. U pokretu (bilo u napadu, gonjenju ili povlačenju), jurišni topovi ostaju kod pešadije i zajedno sa PT topovima štite ovu od neprijateljskih tenkova. Pokretljive, snabdevene radiostredstvima i sa velikom vatrenom moći, jedinice jurišnih topova se mogu brzo baciti na ugroženi pravac na kome su se pojavili neprijateljski tenkovi. Prema stečenim iskustvima, masovne tenkovske napade nije moguće razbiti bez zalaganja sopstvenih tenkova i jurišnih topova.

Savlađivanje panike. — Panika je posledica straha od neprijateljskih tenkova — »pancer-šoka«. Ona obično nastupa kod jedinica neprekaljenih u borbi, kao posledica fizičke i duševne iscrpljenosti (višednevne borbe u povlačenju i sl.), nepoverenja u efikasnost sopstvenih PT sredstava, brojne i tehničke nadmoćnosti protivničkih tenkova itd. Savremena borba stavlja borcu pred najveća telesna i duševna naprezanja, a ishod borbe, pored broja boraca, zavisi u velikoj meri i od njihovog telesnog i duševnog stanja.

Pošto i najbolja trupa može u ratu biti zahvaćena strahom od tenkova — »pancer-šokom«, a od ovoga nijedna armija nije bila pošteđena u toku Drugog svet-skog rata, pisac preporučuje da se o ovom saznanju povede računa i predlaže niz mera koje treba blagovremeno preduzeti da bi se ova psihoza sprečila.

Starešine i trupa moraju još u miru navići na podnošenje velikih fizičkih napora. Upornost u obuci i bezobzirnost prema samom sebi moraju same po sebi biti razumljive. Primer pojedinca koji odlučnošću i drskošću savlađuje čak i naizgled-bezizlaznu situaciju, odlučujuća je stvar u PT borbi. Često se dešavalo da je pojedinac svojim smelim podvigom u klici ugušio »pancer-šok« i njegove posledice. U ovakvim je slučajevima prisustvo hrabrih i snalažljivih starešina od najvećeg značaja. Poverenje u sopstveno naoružanje i starešine mora se stalno produbljivati. Osećaj nemogućnosti i slabosti u odnosu na protivnika skrhaće odmah ovo poverenje i najbolju truppu učiniti podložnu panici.

Starešine moraju preduzeti sve da trupu obezbede oružje i sredstva za borbu

protiv neprijateljskih tenkova. Trupa mora imati poverenje u borbena načela PT odbrane. Ona mora znati da u današnjim uslovima borbe tenkovi napadaju u masi, kako bi unapred bila pripremljena na nervnu probu susreta sa neprijateljskim tenkovima. Ona treba da zna da je odbrana planski organizovana u duboko raščlanjenom odbranbenom sistemu i da sva PT sredstva i sve ljudstvo u borbenoj zoni aktivno učestvuju u odbrani. Ljudstvo u prvim linijama mora biti načisto s tim da će neprijateljski tenkovi preći preko njega, a da je njegov glavni zadatak u tome da uništi neprijateljsku pešadiju koja prati tenkove. S druge strane, ljudstvo, angažovano u dubini odbrane, mora znati da mu je dužnost da istraje do kraja, bez obzira na to što su neprijateljski tenkovi prodrli u položaj. Nikada ne treba smetnuti s uma moguću nameru protivnika da masovnim ubacivanjem tenkova u borbu postigne uklinjanje i proboj, a time i konačno rešenje u svoju korist.

U ratnoj praksi se pokazalo da su jedinice, koje su u miru i u pozadini vežbale zajedno sa tenkovima, manje ili nikako bile podložne strahu od tenkova. Sem toga, svakog pojedinca treba obučavati da ceni koje je zemljište pogodno za napad tenkova, a koje nije. Još za vreme mira treba se vežbati u podnošenju prelaza tenkova preko streljačkog rova u kome je strelac.

*

Smatramo da je pisac dao u članku niz interesantnih zapažanja o problemima PT odbrane nemačke vojske u Drugom svetskom ratu. Posebnu pažnju zaslužuje njegovo razmatranje o psihozi straha od tenkova — »pancer-šoku«, koju, kao opasnu pojavu, treba razumnim i blagovremenim merama otklanjati još za vreme mira.

R. T.

Major Geri: RAZVOJ ARTILJERIJE PRE, ZA VREME I POSLE DRUGOG SVETSKOG RATA

Napomena: Ovaj prikaz i onaj pod naslovom »Artiljerija« (»Vojno delo«, br. 1/54 — str. 114) čine jednu organsku celinu.

U ovom članku¹⁾ pisac ističe da su ulogu artiljerije, za razmatrani period, pojedine države različito shvatale u pojedinim vremenskim razdobljima. Po njegovom shvatanju, mogu se uočiti tri takva razdoblja:

a) 1939—1941 izgledalo je da se uloga artiljerije, kao roda vojske, smanjila. To je doba munjevitog rata u kome su tenk i avion uneli takvu brzinu u izvođenju operacija da se nije imalo ni vremena ni mogućnosti za koncentraciju velike mase artiljerije, sa kojima bi ovaj glavni predstavnik vatrene moći mogao da odigra veću ulogu u borbi;

b) krajem 1941 i 1942 PT top je postao jači od tenka, a PAO se uspešno suprotstavila nemačkoj avijaciji. Tenk i avion ne mogu više sami obezbediti uspeh u ofanzivi. Napadač (naročito 1943—45 Ru-

si), angažuje sve veće i veće artiljerijske mase, koje dostižu i prestižu uspeh artiljerije iz Prvog svetskog rata. Time je artiljerija povratila svoj značaj iz Prvog svetskog rata;

c) posle 1945 situacija se menja. Zbog velikog razvoja avijacije, nijedna armija nije u stanju da upotrebi takve mase artiljerije kao u Drugom svetskom ratu, a da time ne rizikuje da joj protivnička avijacija i usavršeni metodi kontrabiranja ne nanesu teške, pa i uništavajuće gubitke (Koreja).

Pa ipak, po mišljenju pisca, taktika upotrebe artiljerije neće se mnogo promeniti. U potreba artiljerije u masi ostaće i dalje pravilo, s tim da se kod PAO preduzmu mnogo strože mere, eventualno nešto smanji gustina artiljerije u borbi i pribegne mnogo češćoj promeni VP od strane artiljerijskih jedinica. Samo pod tim uslovima artiljerija će zadržati svoju ulogu u borbi.

Što se tiče shvatanja uloge artiljerije kod glavnih zaraćenih strana, pisac ističe da su tu postojale velike razlike: Nemci, na osnovu iskustva Španskog građanskog rata, zaneseni prvim uspesima munjevitog rata, posvetili su svu pažnju letećoj artiljeriji — *štukama*, i

¹⁾ Développement de l'artillerie avant, pendant et après la guerre mondiale N° 2, par le major I. P. Gehri, *Revue militaire suisse*, oktobar 1953.

uspeh u bici tražili u sadejstvu tenk-avion. Kada su se osvestili, krajem 1941, bilo je već kasno da ponovo razviju moćnu artiljeriju. Rusi, na osnovu iskustva iz Prvog svetskog rata, već od 1937 počinju jače razvijati svoju artiljeriju. Oni ne veruju u svemoć kombinacije tenk-avion, već u svojim pravilima predviđaju da se bitka može dobiti jedino masovnom podrškom artiljerije. Zato i povećavaju i usavršavaju svoju artiljeriju. Francuzi, na osnovu svojih strategiskih shvaćanja rata, razvijaju objekte stalne fortifikacije, zanemaruju svoju artiljeriju, ne obnavljaju je i ostavljaju da »spava na lorovikama« Prvog svetskog rata. Američka armija, poučena prvim iskustvima rata, mogla je da uđe u rat sa novim modernim materijalom u okviru divizije, s tim što je — zbog jačeg razvoja avijacije — primenivala u borbi nešto manju gustinu od Rusa.

Što se tiče tehničkog usavršavanja artiljerijskih oruđa, pisac iznosi da su se na početku Drugog svetskog rata mogla uočiti sledeća poboljšanja:

— povećani domet, usled povećanja početne brzine zrna, bez povećanja težine oruđa; razvitan haubica, koje postaju moćno oruđe divizijske artiljerije (haubica 105 mm zamenjuje top 75 mm, sem kod Rusa koji zadržavaju svoj top 76 mm); povećanje tačnosti gađanja, zbog poboljšanja kvaliteta baruta; povećanje manevarske sposobnosti putanja, zbog povećanja dometa; povećanje horizontalnog polja dejstva uvođenjem dvokrakih lafeta; smanjivanje težine oruđa uvođenjem gasnih kočnica na ustima cevi, čime se snaga trzanja unazad smanjila za 10 — 30%; povećanje brzine gađanja uvođenjem 1/2 i 3/4 automatskog zatvarača; motorna vuča zamenjuje konjsku, čime se znatno povećava operativna pokretljivost artiljerije; i najzad, broj oruđa u baterijama se povećava na 6, najpre kod artiljerije oklopnih divizija, a posle i kod drugih baterija.

Vrlo je interesantan odeljak u kome pisac razmatra zašto su posle Drugog svetskog rata pojedini pisci u Francuskoj (Ruzeron) i Nemačkoj počeli sumnjati u korisnost klasične artiljerije, one artiljerije koja je izmenila sudbinu mnogih bitaka. Pisac ovako rezimira njihove razloge:

— masovno bombardovanje avijacije efikasnije je od artiljerije; dejstvo raketa, bačenih sa zemlje ili iz vazduha, takođe je efikasnije od artiljerije; minobacači su

jevtiniji, pokretljiviji, efikasniji i manje osetljivi od artiljerije i zato su i korisniji od nje; atomska bomba ili atomski top imaju ogromnu razornu snagu i mogu vrlo brzo uništiti ogromnu masu artiljerije, ako je koncentrisana na uskim frontovima. Zato ne treba razvijati skupu klasičnu artiljeriju, već je zameniti jevtinijim minobacačima i bacačima raketa; avijacija koja ima nadmoć u vazduhu onemogućuje primenu artiljerije od strane suprotne strane, što je potvrdilo i iskustvo iz Koreje; bes-trzajna oruđa i samohodna artiljerija treba da zamenjuje klasičnu artiljeriju, zato što su jevtiniji i pokretljiviji; radar ili blizinski upaljač zamenjuje dosadašnji upaljač, pošto za njega ne treba nikakve korekture. On dovodi automatski do eksplozije zrna u trenutku u kome je ono na najpovoljnijem udaljenju od cilja.

Analizirajući svaki od ovih razloga, pisac dolazi do sledećih zaključaka:

— iako avijacija ima momentano ogromno dejstvo, za dugotrajna dejstva je povoljnija artiljerija. Pored toga, artiljerija dejstvuje po svakom vremenu, neprestano je uz borca i uliva mu poverenje. Ova dva roda vojske ne isključuju jedan drugog, već se samo dopunjuju;

— pomoću bacača raketa može se momentano stvoriti vatra velike gustine. Međutim, rakete još nemaju dovoljnu tačnost, tako da ne mogu zameniti artiljeriju u podršci pešadije. Iako se ovo oružje stalno usavršava, ipak ono može samo dopuniti, a ne i potpuno zameniti dejstvo klasične artiljerije;

— minobacači ne mogu zameniti artiljeriju, pošto je to u osnovi oruđe neposredne podrške pešadiskog puka, te ne može rešavati mnogobrojne zadatke koje sada rešava artiljerija;

— što se tiče dejstva atomske bombe, neosporno je da je ono ogromno i da treba s njim računati pri upotrebi artiljerije u sukobu sa protivnicima koji imaju atomsku bombu ili top. Zato treba razvijati laku artiljeriju, jevtiniju, koja može češće i brže da vrši promenu VP, pre nego što je otkrije radar atomskog topa ili avijacija. Da bi se izbeglo dejstvo radijacije, VP artiljerije treba ukopavati. Zato će verovatno *motorna lopata* ili *kompresor* ući u opremu art. jedinica;

— slično je i po pitanju avijacije. Države koje imaju snažnu avijaciju mogu slobodno razvijati klasičnu artiljeriju, jer

joj mogu pružiti zaštitu od napada iz vazduha. Naprotiv, države sa slabom avijacijom moraju što više upotrebljavati lakša, pokretljivija i jevtinija sredstva, kao što su minobacači, bestrzajna oruđa i bacači raketa, koja se bolje zaklanjaju od ugleda i dejstva neprijateljske avijacije;

— bestrzajna oruđa su prvenstveno namenjena za vazdušnodesantne jedinice, PTO i praćenje pešadije. S obzirom na skupoću, samohodna artiljerija će i dalje biti artiljerija oklopnih jedinica, tako da je još rano govoriti da će one zameniti klasičnu artiljeriju;

— blizinski (radar) upaljač, pored skupe cene koštanja, ima i taj nedostatak što može izazvati eksploziju zrna iznad sopstvenih trupa, ako putanja zrna prolazi samo malo iznad njih. Zato on nije preporučljiv za upotrebu na jako ispresecanom zemljištu gde se mogu desiti ovakvi slučajevi.

U pogledu upotrebe artiljerije i njene vatre u napadu, pisac ističe sledeća iskustva iz Drugog svetskog rata:

— za postizanje velikih gustina artiljerije neophodno je organizacijski оформити крупне artiljerijske jedinice. Nemci su imali jednu artiljerisku diviziju, Rusi veći broj, a Englezi izvestan broj artiljeriskih brigada lake i teške artiljerije;

— dužina art. pripreme se skraćuje, obično traje 1—4 časa; za vreme art. pripreme, primenom masovnih vatri, neutrališu se čitavi rejoni, a ne samo pojedini ciljevi;

— art. podrška napada treba da se izvodi sa više elastičnosti. U početku, ona se sastoji iz tačno pripremljenih planskih vatri, a potom se prelazi na novopojavljene ciljeve uz osmatranje gađanja, bilo po zapovesti artiljeraca ili na zahtev pešadije. Ovo omogućuje postavljanje KO artiljeriskih i pešadiskih starešina zajedno, kao i dobro održavanje veze;

— između avijacije i artiljerije treba organizovati tesno sadejstvo.

U pogledu odbrane pisac ističe sledeća iskustva:

— komandovanje artiljerijom, u okviru divizije na normalnom frontu, redovno treba da je centralizovano, tako da komandant divizije može koncentrisati vatru celokupne svoje artiljerije prema zahtevima borbe. No, ono treba da omogućuje da se u željenom momentu izvestan deo artiljerije može i decentralizovati;

— artiljerija ne treba da otvara vatru sa osnovnih VP dok ne počne napad;

— pored masovnih vatri, u pojedinim slučajevima vrlo je efikasna i vatra pojedinih baterija, pa i oruđa, naročito u planinama. Ovo treba da imaju u vidu oni koji zamišljaju dejstvo artiljerije samo u vidu gađanja grupama. Jačina angažovane artiljerije mora biti u skladu sa važnošću cilja;

— divizion, i pored primene CUV-a, moraju biti u stanju da jednovremeno dejstvuju na 3—4 cilja. To treba da im omogućuje sistem veza i osmatranja;

— VP baterija ukopati i pokriti, urediti ih da predstavljaju otpornu tačku, opkoljenu minama, žičanim preprekama, sa automatskim oruđima za tučenje prilaza. Artiljerija ne može računati na pešadiju za odbranu VP, već samo na sopstvene snage (Koreja, Istočni front).

Pisac zaključuje da će se efikasnost artiljerije povećati primenom novih eksploziva, bojnih otrova i radioaktivnih materija za punjenje art. zrna. No, najveći napredak treba očekivati u razvoju dirigovanih raketnih zrna, kod kojih će se povećati težina zrna, domet i brzina dejstva. Upotreba bacača raketa biće sve mnogobrojnija, a rasturanje sve manje, tako da će se oni sve češće upotrebljavati pored klasične artiljerije. Samohodna artiljerija otače i dalje neophodna za podršku oklopnih jedinica.

Artiljerija će sačuvati svoj značaj u borbi kod armija koje budu znale da je prilagode novim uslovima.

*

Naše je mišljenje da je pisac realno i prilično dokumentovano razmotrio ovo pitanje. Naročito je korisno da se uoče razlozi zbog kojih se pisac, opravdano, ne slaže sa Ružeronovim mišljenjem o artiljeriji, koje je on izložio u svojoj knjizi. Pouke iz rata u Koreji, a koje se može svesti na to da je klasična artiljerija povredljiva, nekorisna i štetna.

Mi bismo naročito istakli gledište pisca o načinu izvođenja art. podrške napada; zatim, da se ne treba zanositi samo gađanjima grupama, već artiljeriju vežbati da je sposobna da izvodi gađanja onom količinom artiljerije koja odgovara prirodi i važnosti cilja i da VP baterija moraju predstavljati otporne tačke, sposobne za samostalnu odbranu.

M.S.M.